

професіоналізації. Композиційна діяльність студентів розглядається з позицій особистісно-орієнтованого підходу і функцій педагогіки мистецтва, художньої дидактики, поетапно цільового протікання процесу оволодіння основами мистецтва графіки в системі педагогічного виховання. В статті обзначено зміст педагогічного процесу, який детермінується такими складовими його моделі як: передкомунікативність (навчання – знання), комунікативність (навчання – вчення) і посткомунікативність (вчення – творчість), що і розкриває сутність характеристик моделі педагогічного управління процесом композиційної діяльності студентів. Образовательна модульна технологія "навчання – знання – вчення – творчість" розглядається як динамічний процес професіоналізації, який виступає як педагогічний інструментарій формування професійної спроможності студента к виконанню завдань художньо-графічної діяльності на якісному рівні, в тому числі і створенні виразливої композиції засобами графіки.

Ключові слова: художньо-графічна підготовка, професійна спроможність, компетентність, композиційна діяльність, творчість, дидактичні умови.

Tverdohlibova Y. Compositional activities students during art-graphic teachers training of fine arts.

The article deals with the problems concerning the formation and development of compositional ability students in the process of artistic and graphic preparation of students. The author proposes that the graphic composition is an important didactic tools in building professional capacity, competence and personality of its creative potential. Composite activity of students in the study of the foundations of the art graphics to include innovative technologies artistic training to realize the principle fundamentalization of professional education. Composite activity of students considered in determining student-oriented approach from the standpoint of art and art pedagogy and didactics phased focused its occurrence during the development of the foundations of the art graphics in the system of teacher education. In the article the content of communication, which is determined by such elements as for – communication (education – knowledge), communicative (teaching – learning) and postcommunication (learning – creativity), revealing the essential characteristics of the model of pedagogical management process composition of students.

Keywords: art and graphic preparation, formation of professional competence, professional ability, compositional activity, didactic conditions

УДК 37.016:7]:069.538

Труш В. М.

МУЗЕЙНИЙ ПУТІВНИК ДЛЯ ДІТЕЙ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ РЕСУРС ХУДОЖНЬОГО НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ

У статті проаналізовано актуальні завдання сучасної музейної педагогіки; представлено розуміння музейної педагогіки як процесу культурної самоідентифікації особистості через включення в історико-культурний простір музею; доведено, що інструментом педагогічного впливу на особистість виступає феноменальність музейного культурного середовища; обґрунтовано концептуальні основи проектування музейного путівника для дітей як ефективного ресурсу їх художнього навчання і виховання: на прикладі підготовки видання "Софія Київська: перша зустріч" показано методи та форми цілеспрямованого формування мотивування дітей до освоєння надбань вітчизняного мистецтва.

Ключові слова: музейна педагогіка, художнє навчання і виховання, музейний путівник.

Музейне навчання є одним з найважливіших напрямків організації художнього навчання дітей. Останнє обумовлене, по-перше, розглядом навчальної екскурсії в музеї

різного спрямування як обов'язкового компонента виховних процесів, по-друге, функціонуванням музею як цілісного мистецького простору в єдності матеріальних і духовних досягнень людства, по-третє, поліфонічністю інструментів впливу на особистість у музейному просторі, що не піддається відтворенню у традиційному навчальному процесі.

Не зважаючи на те, що теоретики і практики педагогіки (О. Мастеніца, О. Прасолова, Б. Столяров, Л. Шляхтіна та ін.) віддають данину важливості організації педагогічної музейної діяльності вчителя як засобу впливу на формування особистості учня, проте створення цілісної системи музейної педагогіки залишається не вирішеною справою. Як показує аналіз теоретичного і практичного доробку в цій сфері, не в останню чергу причиною цього є те, що музейна педагогіка вважається галуззю музеєзнавства, яка досліджує "специфічні форми комунікації, зокрема характер використання музейних засобів у передачі й сприйняття інформації" [1, с. 76]. Відповідно, в основу музейної педагогіки покладено вивчення музейних експонатів в процесі організації сприйняття закладеної в музейній експозиції інформації, осмислення історико-культурного матеріалу і пропаганди соціально значущих цінностей.

Проте сьогодні музей мало ефективний як сховище "уламків" минулого, як простір відстороненого споглядання. Мета нашого дослідження є представлення музейної педагогіки як процесу культурної самоідентифікації особистості через включення в історико-культурний простір музею. Музей, що визначається як історично складений інститут, побудований на принципі діалогу культур, що зберігає в оригінальних матеріальних предметах різні картини світу, активно впливає на пізнавальну і чуттєву складові особистості, формує емоційно-ціннісне відношення до дійсності та розвиває культурологічне мислення людини.

Інструментом педагогічного впливу на особистість виступає сама феноменальність музейного історико-культурного середовища: унікальність архітектурного простору, автентичність предметів культури зі слідами історичного часу, комплексність аудіовізуального впливу, сприятлива атмосфера тиші й роздумів. Специфічність впливу музейного середовища і музейного предмета не піддається відтворенню в умовах навчального закладу, і тому повинна бути підтриманою за рахунок розширення описових методів традиційної музейної педагогіки методами проблематизації музейної екскурсії, діалогу, герменевтичного аналізу, театралізації, емпатійного сприймання, фасилітації тощо, тобто методами, орієнтованими на усвідомлення суб'єктно значущих смислів культурного тексту як засобу інтеріоризації соціокультурних цінностей. Ефективність проектування і реалізації музейно-педагогічних текстів передбачає чітке адресне виокремлення аксіологічної проблематики екскурсії, формулювання мети і завдань, визначення методів і форм ефективного впливу на різні вікові аудиторії.

Сьогодні українські музеї починають відходити від дидактичної та повчальної манери подачі екскурсійного матеріалу і розглядають свої експозиції та колекції як простір для освіти з використанням гри та діалогу. Це дозволяє подолати дедалі зростаючий розрив дітей з музейним простором через актуальність соціальних мереж і залучення до участі в них різних верств населення, в тому числі дітей та підлітків. Співробітниками провідного музейного комплексу України Національного заповідника "Софія Київська" розроблено перший на Україні путівник для дітей "Софія Київська: перша зустріч", що знайомить їх з багатоплановою історичною, архітектурною, мистецькою пам'яткою міста Києва. Видання розраховане на дітей молодшого шкільного віку. Дитяча аудиторія становить значну частину відвідувачів музею: близько 100 тисяч осіб на рік. Саме в Софійській собор діти приходять на свій перший урок з історії Батьківщини і необхідно, щоб перше знайомство, перша зустріч дитини з експозицією

була цікавою та запам'яталась на все життя.

Існує величезна кількість наукових, науково-популярних видань та публікацій, присвячених видатній пам'ятці всесвітнього значення Софійському собору XI ст. в Києві. Софія Київська та пов'язана з нею історична спадщина є предметом вивчення для багатьох дисциплін, в першу чергу історії, археології, архітектури, філософії, філології, релігієзнавства, народознавства тощо. Прямо або опосередковано вивчення цієї складної та багатопланової пам'ятки входить до навчальних програм від початкової школи до університету. Крім того, Софію Київську XI ст. разом з архітектурним ансамблем монастирських споруд XVIII ст. включено до всіх туристичних маршрутів Києва та України. Підготовлений авторським колективом на чолі з генеральним директором Національного заповідника відомим вченим-істориком О. М. Сердюк стане у нагоді вихователям та вчителям, а також батькам, які приводять дитину до музею.

Концептуальною основою розробленого путівника стало розуміння музею як складного комунікаційного організму, що має запропонувати ефективні стратегії для вибудовування діалогу з дітьми. Батьки, які, зазвичай, приводять дитину до музею, дуже часто не володіють інформацією настільки, щоби перше знайомство, перша зустріч дитини з експозицією була цікавою та запам'яталась на все життя. Створюючи путівник для дітей, автори намагались подати складний матеріал в цікавій ігровій формі. Готуючи тексти та завдання, авторський колектив відійшов від повчальної манери подачі матеріалу і розглядав експозицію музею та музейну колекцію як простір для освіти з використанням гри та діалогу.

Провідним ігровим прийомом путівника став вибір супровідника – ангела, що подорожує з дитиною простором архітектурної пам'ятки. Саме супровідник у доступній формі знайомить, наприклад, з архітектурою дзвіниці Софії Київської, що дзвони якої оповіщали людей про важливі події, скликали на богослужіння, великі церковні свята, сумні трагічні події, такі як, наприклад, пожежа, чи напад ворогів. Він же пропонує дитині перше завдання: порухувати сходи, що ведуть на перший оглядовий майданчик, де чекає зустріч з величезним дзвоном "Мазепа", відлитим на замовлення і коштом українського гетьмана Івана Мазепи. Ангел також ініціює захоплюючий квест – відшукати серед ліпного декору дзвіниці зображення різних ангелів. Іншим завданням, що його пропонує супровідник, є порівняння старого і нового вигляду собору, а також розшифрування символів, втаємничених в плануванні та декорі Софії Київської.

Автори пропонують дитині подумати, чому собор називають Софійським і відкривають секрети мудрості християнської віри та християнського вчення, уособленням яких вважалася архітектурна пам'ятка. Також зацікавлюють уважно роздивитися матеріали, з яких муровано собор – природне каміння та міцну пласку цеглу, завтовшки 2-3 сантиметри, яка мала назву – плінфа та розповідають про тривалий процесі її створення. Незвичною є також подорож нагору сходами веж – північної та південної, якими колись піднімався князь та чоловіча половина його почту, княгиня та її оточення.

Важливою методичною складовою путівника є спеціальний тлумачний словничок, що допомагає дитині запам'ятати нові слова: десятина, Софія, плінфа, цем'янка. Так, словничок дає можливість ознайомитись зі смальтою – різнокольоровими шматочками скла, каміння, мармуру, що щільно притиснуті один до одного і вдавнені у тиньк – розчин, який вкриває стіни, утворюючи мозаїчний декор собору. "Прикрашати стіни мозаїкою було дуже дорого – на Русі лише кілька храмів мали таке оздоблення. Навіть сам процес виготовлення різнокольорових скляних мозаїчних кубиків був складним і витратним. Для нього потрібні були висококваліфіковані майстри. Довгий час вважалося, що матеріал для мозаїчного оздоблення привозили з далекої Візантії. Але вчені-археологи знайшли на території Софійського подвір'я залишки печей для виготовлення смальти – скляних

мозаїчних кубиків-тесер. У ті далекі часи у спеціальних печах варили скло: плавили суміш піску з мінеральними добавками та невеликою кількістю свинцю. А природні барвники надавали склу відповідного кольору. Гарячу скляну масу виливали у спеціально заготовлені пласкі форми, в яких вона застигала пластиною-“коржем”. Потім пластину подрібнювали на маленькі кубики, з яких, власне, і викладали малюнок. А кольорів стільки, що одразу навіть і не порахуєш! Золотий, червоний, синій, зелений, білий... Хтось, мабуть, за стільки років все ж-таки зацікавився та дізнався їх кількість? Дослідники нарахували аж 177 різноманітних відтінків! І площу, яку вкривали мозаїки, поміряли: вони займали 640 квадратних метрів! Мозаїкою були вкриті головні місця в центрі собору, куди були спрямовані погляди присутніх” [2] – як бачимо, вербальні стратегії путівника досить яскраві, емоційні й експресивні.

Особливість мозаїчної техніки авторами рекомендується увиразнити порівнянням з фресковим живописом. Він не такий яскравий, через це вигляд у нього таємничий. Слово “фреска” означає “вологий”, “свіжий”. Це спеціальна техніка розпису, коли фарби розводили чистою водою і малювали на стінах, на які попередньо був нанесений вологий тиньк. Зображення висихало і на його поверхні утворювалась міцна захисна плівка, яка робила малюнок довговічним. Фрески були не таким дорогим видом оздоблення, як мозаїка, і ними було прикрашено значно більшу площу – 6 тисяч квадратних метрів! Це вдсятеро більше, ніж площа, яку займала у давнину мозаїка. Методично доцільно також запропонувати дітям майстер-клас, на якому вони ознайомляться з особливістю техніки мозаїки, імітувати яку можна фрагментами різнокольорового паперу, а також особливостями техніки фрески, тьм’яність якої може увиразнити добре знайомий дітям гуашевий живопис.

Автори путівника також зацікавлюють дітей професією реставраторів, які постійно оглядають пам’ятку, піклуються про неї, очищують її від забруднень. Вони розповідають про те, що, чим старшим ставав собор, чим поважнішим був його вік, тим більше люди задумувались над необхідністю його збереження. Ним постійно опікується держава. Його цінність також визнали багато країн світу. Організація ЮНЕСКО опікується питаннями культури, мистецтва, освіти, обирає пам’ятки, які мають важливе значення для всього людства і повинні бути збережені для нащадків. Такі пам’ятки від різних країн кожного року вносять до важливого документу – Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Першими від України увійшли до цього Списку Софійський собор і пам’ятки на його території. Отже в путівникові з’являється ще один важливий аспект – ознайомлення дітей з принципами світової традиції охорони пам’яток культури людства.

Розгортання методичної логіки путівника заохочує дитячу аудиторію до відвідування музею, оскільки складний багатоплановий матеріал подано в доступній ігровій формі. Автори ведуть діалог, намагаючись перетворити дитину з пасивного відвідувача, споглядача на активного учасника, зацікавленого процесом пізнання нового. До позитивних якостей цього видання можна, без сумніву, віднести продуманий підхід до подачі складного та багатопланового історичного, архітектурного, мистецького матеріалу. Автори намагались провести паралелі, які б полегшили перше знайомство відвідувачів дошкільного та молодшого шкільного віку з середньовічною пам’яткою. Їм вдалося за допомогою сучасної мови і різнопланового вдало підібраного ілюстративного матеріалу наблизити пласт культури та історії тисячолітньої давності до сприйняття сучасною дитиною.

Ефективність стратегій, закладених в навчальне видання “Софія Київська: перше знайомство”, дозволяє дійти таких висновків: інноваційний музейний путівник передбачає, по-перше, відбір навчального матеріалу для екскурсії, орієнтований на рівень і запити дитини, на найбільш характерні пам’ятки культури людства, що значно активізує їх

пізнавальний інтерес, по-друге, орієнтацію не на трансляцію інформації, а на суб'єктивні значення, смисли і цінності для людини, дотримання балансу раціонального та ірраціонального мислення, синтезу природничого і гуманітарного знання, по-третє, емоційне зараження, яке орієнтоване на розкриття окремих історико-культурних проблем у суб'єктивному баченні, в підвищеному емоційному контексті з використанням вербальних і невербальних стратегій, нарешті, використання ігрових і діалогових стратегій, звернених до особистісного досвіду дитини, до уявного перенесення в культурне минуле, на місце подій, що дозволяє підтримати процес емпатійного співпереживання мистецьких смислів.

Використана література:

1. Прасолова Е. И. Музейная педагогика: гуманитарная парадигма / Е. И. Прасолова // Высшее образование в России. – 2000. – № 1. – С. 75-83.
2. Софія Київська: перша зустріч: Путівник / [О. Сердюк, І. Труш та ін.]; під ред. О. Сердюк. – К., 2014. – 54 с.
3. Столяров Б. А. Музейная педагогика: история и современность / Б. А. Столяров // Народное образование. – 2001. – № 5. – С. 176-182.

Труш В. М. Музейный путеводитель для детей как эффективный ресурс художественного обучения и воспитания.

В статье проанализированы актуальные задачи современной музейной педагогики; представлено понимание музейной педагогики как процесса культурной самоидентификации личности через включение в историко-культурное пространство музея; доказано, что инструментом педагогического воздействия на личность выступает феноменальность музейной культурной среды; обоснованы концептуальные основы проектирования музейного путеводителя для детей как эффективного ресурса их художественного обучения и воспитания: на примере подготовки издания "София Киевская: первая встреча" показано методы и формы целенаправленного формирования мотивации детей к освоению достижений отечественного искусства.

Ключевые слова: музейная педагогика, художественное обучение и воспитание, музейный путеводитель.

Trush V. M. Museum Guide for children as an effective resource of artistic training and education.

The article analyzes the current problems of modern museum pedagogy; presented an understanding of museum pedagogy as a process of cultural self-identification through the inclusion of historical and cultural space of the museum; proved that the instrument of pedagogical influence on personality is phenomenal museum cultural environment; the conceptual bases of designing a museum guide for children as an effective resource their artistic training and education: the case of the preparation of the publication "Sophia of Kyiv: first meeting" shows the methods and forms of purposeful formation of children's motivation to master the achievements of national art.

Keywords: museum education, art education and training, a museum guide.